

مقاله پژوهشی

مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان
جلد پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۸۵، ۱-۶

مقایسه اثر مصرف خوراکی رازیانه و اسید مفnamیک در تسکین درد دیسمنوره اولیه

دکتر ویدا مدرس نژاد^۱، بتول معتمدی^۲، دکتر مرجان اسدی پور^۳

دریافت مقاله: ۱۳۸۳/۷/۱۱ اصلاح نهایی: ۱۳۸۴/۱۲/۲۰ پذیرش مقاله: ۱۳۸۴/۱۲/۲۰

چکیده

زمینه و هدف: دیسمنوره به وقوع کرامپ‌های قاعده‌گی دردناک با منشاء رحمی اطلاق شده که ۶۰٪ از نوجوانان دارای چرخه قاعده‌گی را گرفتار می‌سازد و در ۱۴٪ موارد منجر به غیبت از مدرسه می‌گردد. سازمان بهداشت جهانی بر استفاده مجدد از داروهای گیاهی به دلیل عوارض زیاد داروهای شیمیایی تأکید بسیار نموده است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش نیمه تجربی و یکسو کور به منظور مقایسه اثر رازیانه با اسید مفnamیک بر شدت درد در دیسمنوره اولیه بر روی دو گروه ۵۵ نفره دختران دبیرستانی در سال ۱۳۸۱ انجام شد که به گروه رازیانه و به گروه دیگر اسید مفnamیک تجویز شد.

یافته‌ها: از نظر خصوصیات سنی، سن منارک و سن شروع دیسمنوره دو گروه کاملاً مشابه بوده و تفاوت آماری معنی‌داری میان دو گروه مشاهده نشد. میزان اثر رازیانه و اسید مفnamیک بر بهبودی کامل یا تخفیف درد به ترتیب شامل ۴۴ نفر (۷۳٪) و ۴۰ نفر (۸۰٪) بود، که پس از پایان درمان به ترتیب ۴۴ نفر (۸۰٪) در گروه رازیانه و ۳۴ نفر (۶۲٪) در گروه اسید مفnamیک پس از درمان نیاز به استراحت نداشتند.

نتیجه‌گیری: در نهایت تفاوت معنی‌دار آماری در درمان دیسمنوره میان دو گروه درمانی رازیانه و اسید مفnamیک مشاهده نشد، به طور کلی با توجه به بی‌خطر بودن داروهای گیاهی می‌توان آن‌ها را جانشین داروهای شیمیایی نمود.

واژه‌های کلیدی: قاعده‌گی دردناک، رازیانه، اسید مفnamیک

مقدمه

اولیه عبارت است درد قاعده‌گی بدون پاتولوژی لگنی در صورتی که نوع ثانویه به قاعده‌گی‌های دردناک توأم با پاتولوژی زمینه‌ای اطلاق می‌شود [۱-۲]. دیسمنوره اولیه معمولاً حدود ۱-۲ سال پس از منارک، زمانی که چرخه تخمک‌گذاری در حال شکل‌گیری است ظاهر می‌شود [۲]. این اختلال زنان

دیسمنوره عبارت است از درد ناشی از قاعده‌گی که معمولاً به صورت کرامپ‌های شکمی در قسمت تحتانی شکم رخ می‌دهد [۱-۲]. دیسمنوره یک اختلال ژنیکولوژیک شایع است که ۶۰٪ از زنان قاعده شونده را درگیر می‌کند [۲]. دیسمنوره

۱- (نویسنده مسئول) استادیار گروه آموزشی زنان و زایمان، دانشگاه علوم پزشکی کرمان
تلفن: ۰۳۴۱-۲۴۴۶۴۶۵، فاکس: ۰۳۴۱-۲۲۲۲۷۱، پست الکترونیکی: vidamodare@ yahoo.com

۲- عضو هیأت علمی گروه آموزشی پرستاری، دانشکده پرستاری رازی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان

۳- متخصص گروه آموزشی زنان و زایمان، دانشگاه علوم پزشکی کرمان

باشند مسلمًا ارجحیت در استفاده از داروی بدون عارضه است.

مواد و روش‌ها

به منظور مقایسه اثر رازیانه و اسید مفنامیک بر شدت درد در دیسمنوره اولیه این پژوهش نیمه تجربی یکسو کور در تعدادی از دبیرستان‌های دخترانه شهر کرمان بر روی ۱۱۰ دانشآموز دختر که به طور تصادفی انتخاب شدند، انجام شد. افراد مورد مطالعه از بین دختران با سن بیشتر یا مساوی ۱۳ سال دچار دیسمنوره اولیه که به طور تصادفی و با رضایت شخصی و رضایت والدین وارد مطالعه شدند، انتخاب گردیدند. شرایط ورود به مطالعه عبارت بودند از: سابقه یک سال قاعده‌گی منظم، شروع دیسمنوره در فاصل ۳-۱ سال از منارک، نداشتن شرح حال شخصی از بیماری صرع، نارحتی‌های شدید گوارشی و بیماری صعب العلاج دیگر.

واحدهای نمونه به طور تصادفی در دو گروه ۵۵ نفره قرار گرفتند و به گروه اول رازیانه به صورت افسره رازیانه تهیه شده در شرکت باریچ اسانس (قطره فنلین) به میزان ۳۰ قطره هر ۶ ساعت با شروع قاعده‌گی داده شد که در صورت نیاز هر ۶ ساعت و در طی سه روز اول قاعده‌گی قابل تکرار بود و به گروه دیگر اسید مفنامیک به صورت کپسول اسید مفنامیک تهیه شده در شرکت الحاوی با دوز mg ۲۵۰ با شروع قاعده‌گی داده شد و هر ۶ ساعت یک بار در صورت نیاز و در طی سه روز اول قاعده‌گی قابل تکرار بود [۱].

در این مطالعه هر ۳۰ قطره افسره رازیانه معادل یک عدد کپسول اسید مفنامیک mg ۲۵۰ در نظر گرفته شد. برای بررسی نحوه صحیح استفاده از داروها توسط افراد علاوه بر تهیه دستورالعمل کتبی، از طریق تماس تلفنی و مراجعه حضوری هر دو گروه به طور منظم کنترل می‌شدند. مصرف داروها برای مدت دو ماه و دو چرخه قاعده‌گی مورد استفاده قرار گرفته و در پایان هر چرخه قاعده‌گی از نحوه مصرف دارو و میزان اثر آن توسط افراد مورد مطالعه پرسش به عمل آمد. قطره رازیانه و کپسول مفنامیک اسید در بسته‌های جداگانه قرار داده شدند. به طوری که محقق و بیمار هیچ کدام از داروی داخل بسته مطلع نبودند. دستورالعمل قطره و کپسول

جانبی تر را تحت تأثیر قرار داده اما ممکن است تا ۴۰ سالگی نیز پایدار بماند [۲]. اما نوع ثانویه سال‌ها پس از منارک ایجاد شده و در چرخه‌های بدون تخمک‌گذاری هم می‌تواند رخ دهد [۲]. دیسمنوره اولیه در چرخه‌های توأم با تخمک‌گذاری رخ می‌دهد که به دلیل انقباضات میومتر ناشی از وجود پروستاگلاندین در طی قاعده‌گی، بیشتر در ۴۸ ساعت اول رخ داده که سبب تشدید علایم می‌گردد [۱]. درمان‌های متعددی برای دیسمنوره اولیه پیشنهاد شده که معمولاً مهار کننده‌های سنتز پروستاگلاندین در ۸۰٪ موارد مؤثر می‌باشند [۳-۴]. سایر درمان‌های عبارتند از: ضدبارداری‌های خوراکی، تحریک عصبی- الکتریکی از طریق پوست (Transcutaneous Electrical Nerve Stimulation)، نورکتومی پرساکرال و در نهایت هیسترکتومی [۳-۴].

در یکسری تحقیقات انجام شده نیز بر درمان‌های رژیمی گیاهی برای دیسمنوره اولیه تأکید شده است [۵-۷]. از جمله درمان‌های گیاهی پیشنهادی، استفاده از رازیانه می‌باشد. به دنبال یکسری تحقیقات، اثر ضداسپاسم رازیانه در اسپاسمهای ناشی از اکسیتوسین و پروستاگلاندین E2 در رحم جدا شده موش اثبات شده است [۵]. اسانس رازیانه به وسیله تقطیر دانه رازیانه با بخار آب حاصل شده و طعم ملایم و معطر دارد. مکانیسم اثر ضددرد به دو صورت زیر می‌باشد:

- اسانس موجود در فرآورده با مهار انقباضات ناشی از اکسیتوسین و پروستاگلاندین‌ها سبب اثرات ضددرد در رحم می‌گردد.

۲- این فرآورده میزان خروج خون را در فاصله زمانی کوتاهتری تسهیل می‌نماید که این اثر در کاهش درد مفید است [۶].

با توجه به اثر ذکر شده و فقدان عوارض جانبی قابل توجه (که فقط در مبتلایان به صرع، منع مصرف دارد) و عوارض زیاد داروی اسید مفنامیک از جمله اختلالات گوارشی، اسهال، خونریزی گوارشی، نارسایی کلیه، آنمی همولیتیک، تشنج و ... تصمیم بر این گرفته شد که مقایسه‌ای بین رازیانه و اسید مفنامیک در کاهش درد در دیسمنوره اولیه انجام گیرد و چنانچه هر دو به یک میزان در تسکین درد مؤثر

سن منارک در دو گروه $13/1 \pm 0/9$ و سن شروع دیسمونوره در هر دو گروه $13/7 \pm 1/1$ بود (جدول ۱).

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار خصوصیات سنی دو گروه مورد مقایسه

سطح معنی‌داری	رازیانه			گروه‌ها	خصوصیات
	اسید‌مفnamیک	میانگین و انحراف معیار	انحراف معیار		
NS	$15/5 \pm 1/4$	$15/5 \pm 1/5$		سن	
NS	$13/2 \pm 0/9$	$13/1 \pm 0/9$		سن منارک	
NS	$13/7 \pm 1/1$	$13/7 \pm 1/1$		سن شروع دیسمونوره	

NS=Non Significant

از نظر وضعیت درد در دو گروه رازیانه و اسید مفnamیک قبل از درمان نیز این خصوصیات وجود داشت: در گروه رازیانه 65% درد شدید و 35% درد متوسط و در گروه اسید مفnamیک 62% درد شدید و 38% درد متوسط داشتند. از نظر میزان فعالیت در گروه رازیانه 73% عدم فعالیت و 27% محدودیت فعالیت داشتند که در گروه اسید مفnamیک این ارقام به ترتیب شامل 64% و 36% بود. میزان نیاز به استراحت نیز در دو گروه بدین شرح بود: در گروه رازیانه 67% نیاز کامل به استراحت و 33% نیاز محدود و در گروه اسید مفnamیک 60% نیاز کامل و 40% نیاز محدود داشتند. در مقایسه کلی دو گروه قبل از درمان نیز تفاوت آماری معنی‌داری مشاهده نگردید (جدول ۲).

هر دو به بیماران داده می‌شد و به آن‌ها توضیح می‌دادیم که دارو ممکن است به صورت قطره یا کپسول باشد.

جهت ارزیابی شدت درد از سیستم امتیازبندی شفاهی چند بعدی (Verbal multidimensional scoring) بر اساس اظهارات بیمار با استفاده از معیارهای زیر انجام شد:

الف- درد شدید: فرد نیاز به محدودیت فعالیت، مصرف مسکن و استراحت دارد.

ب- درد متوسط: فرد معمولاً نیاز به استفاده از مسکن داشته و استراحت تأثیری روی آن ندارد.

ج- درد خفیف: فرد نیاز به استفاده از مسکن و استراحت نداشته و محدودیت در فعالیت روزانه وجود ندارد.

از نظر عوامل مؤثر بر دیسمونوره دو گروه یکسان بودند. پس از جمع‌آوری اطلاعات و وارد کردن در برنامه نرم‌افزاری EPI6 و استفاده از آمارهای توصیفی و شاخص‌های پراکنده‌گی و آزمون X^2 و برآورد اختلاف نسبت‌ها اهداف پژوهش مورد آزمون قرار گرفتند. داده‌ها با $p < 0.05$ معنی‌دار فرض شد.

نتایج

در این بررسی تعداد ۱۱۰ نفر از دختران مقطع دبیرستان در دو گروه ۵۵ نفره رازیانه و اسید مفnamیک به مدت دو

چرخه قاعده‌گی مورد بررسی قرار گرفتند.

نتایج به دست آمده پس از پایان تحقیق به شرح زیر بودند:

از نظر خصوصیات سنی دو گروه مورد مقایسه کاملاً مشابه بوده و اختلاف معنی‌دار آماری میان دو گروه وجود نداشت. به طوری که سن فعلی در زمان تحقیق در دو گروه $15/5 \pm 1/5$ ،

جدول ۲: مقایسه وضعیت درد در دو گروه مورد مقایسه قبل از درمان

گروه‌ها	میزان فعالیت						نیاز به استراحت					
	جمع	شدت درد			محدودیت فعالیت	$\chi^2 = 0/16$	df = ۱	P=NS	نیاز کامل	نیاز محدود	جمع	عدم فعالیت
		متوسط	شدید	جمع								
رازیانه	(/۱۰۰)	(/۳۵)	(/۶۵)	(/۱۰۰)	(/۲۷)		(/۷۳)	(/۱۰۰)	(/۳۳)	(/۶۷)		
	۵۵	۱۹	۳۶	۵۵	۱۵		۴۰	۵۵	۱۸	۳۷		
اسید مفnamیک	(/۱۰۰)	(/۳۸)	(/۶۲)	(/۱۰۰)	(/۳۶)		(/۶۴)	(/۱۰۰)	(/۴۰)	(/۶۰)		
	۵۵	۲۱	۳۴	۵۵	۲۰		۳۵	۵۵	۲۲	۳۳		
سطح معنی‌داری					$\chi^2 = 1/0.5$				$\chi^2 = 0/163$			

NS=Non Significant

اسید مفnamیک پس از درمان نیاز به استراحت نداشتند که در مقایسه کلی وضعیت درد پس از انجام درمان نیز تفاوت آماری معنی دار مشاهده نشد (جدول ۳).

پس از پایان درمان در دو گروه رازیانه و اسید مفnamیک به ترتیب ۸۰٪ و ۷۳٪ تخفیف یا بهبودی کامل درد داشتند. در مورد میزان فعالیت نیز به ترتیب ۸۰٪ و ۶۲٪ فعالیتشان به حالت طبیعی بازگشت و ۸۳٪ در گروه رازیانه و ۷۱٪ در گروه

جدول ۳: مقایسه وضعیت درد در دو گروه مورد مقایسه پس از درمان

گروهها	وضعیت درد											
	میزان فعالیت						نیاز به استراحت					
	ندارد	محدود	نیاز	کامل	نیاز	محدود	درد	جمع	طبیعی	محدود	عدم	جمع
	رازیانه						درد	بدون	جمع	محدود	فعالیت	درد
	(٪۱۰۰)	(٪۲)	(٪۱۸)	(٪۸۰)	(٪۱۰۰)	(٪۴)	(٪۱۶)	(٪۸۰)	(٪۱۰۰)	(٪۲)	(٪۱۵)	(٪۸۳)
رازیانه	۵۵	۱	۱۰	۴۴	۵۵	۲	۹	۴۴	۵۵	۱	۸	۴۶
اسید مفnamیک	(٪۱۰۰)	(٪۷)	(٪۲۰)	(٪۷۳)	(٪۱۰۰)	(٪۵)	(٪۳۳)	(٪۶۲)	(٪۱۰۰)	(٪۵)	(٪۲۴)	(٪۷۱)
رازیانه	۵۵	۴	۱۱	۴۰	۵۵	۳	۱۸	۳۴	۵۵	۳	۱۳	۳۹
سطح معنی داری	$\chi^2=۲/۰۴$				$\chi^2=۴/۴۸$				$\chi^2=۲/۷۷$			
	df = ۲				df = ۲				df = ۲			
	P=NS				P=NS				P=NS			

NS= Non Significant

نیز بر استفاده مجدد از داروهای گیاهی به دلیل عوارض زیاد داروهای شیمیایی تأکید بسیار شده است [۱۰]. در سال ۱۹۷۳ شورای اروپا میوه رازیانه را در لیست مواد، ادویه‌ها و چاشنی‌هایی که معمولاً در مقادیر کم به غذا اضافه می‌گردد وارد نموده و استفاده از آن را مجاز دانسته است. همچنین استفاده از فراورده‌های حاوی رازیانه در جمهوری فدرال آلمان و فرانسه تأیید شده است [۱۱].

در مقایسه وضعیت درد در دو گروه پس از انجام درمان نیز تفاوت آماری معنی دار مشاهده نگردید. با توجه به مطالعات مختلف در زمینه تأثیر داروهای گروه NSAID از جمله اسید مفnamیک که میزان اثر آنها را حدود ۷۵-۸۰٪ ذکر نموده‌اند [۱۲-۱۴]، در این تحقیق نیز شدت درد ۷۳٪ از افراد به حد خفیف یا بهبودی کامل تقلیل یافت. شکست درمان با داروهای NSAID در یک مطالعه ۲۰-۲۵٪ ذکر شده است [۱۷]. که در این بررسی نیز حدود ۲۰٪ افراد پس از درمان شدت درد متوسط و ۷٪ درد شدید (یعنی عدم پاسخ به درمان) داشتند.

در تحقیق انجام شده در مورد رازیانه در سال ۱۳۷۸ با مصرف قطره رازیانه حاوی اسانس در مقایسه با پلاسبو شدت درد به طور معنی داری کاهش یافته بود. در این تحقیق نیز

بحث در بررسی مقایسه‌ای انجام شده میان رازیانه و اسید مفnamیک برای پی بردن به تفاوت تأثیر درمانی آن‌ها بر بهبود دیسمنوره اولیه از نظر سن فعلی، سن منارک، سن شروع دیسمنوره، میزان شدت درد، میزان فعالیت و نیاز به استراحت تفاوت آماری معنی دار میان دو گروه وجود نداشت.

دیسمنوره شایع‌ترین شکایت ژنیکولوزیک در بسیاری از دختران سنین بلوغ بوده که می‌تواند منجر به غیبت آنان از مدرسه یا کار گردد [۱۹]. مؤثرترین درمان به کار رفته برای دیسمنوره داروهای ضد التهابی غیراستروبیدی به خصوص گروه فنامات‌ها (اسید مفnamیک) است که اثر درمانی آن حدود ۸۰٪ بوده ولی به هر حال هنوز هم میزان شکست آن‌ها حدود ۲۰-۲۵٪ گزارش می‌شود [۷، ۱-۳]. بسیاری از محققین در صدد پیدا کردن درمان‌های دیگر هستند و تحقیق در مورد چرخه قاعده‌گی نشان داده که شرایط تغذیه‌ای و متابولیسم ممکن است نقش مهمی در علت و درمان اختلالات قاعده‌گی داشته باشند. درمان‌های رژیمی و گیاهی متعدد بوده و هنوز نیازمند بررسی بیشتر می‌باشند. در آمریکا گیاهان دارویی از سال ۱۹۹۴ به صورت قانونی در رژیم‌های درمانی وارد شدند [۷]. همچنین در مجله سازمان بهداشت جهانی ژوئیه ۱۹۷۸ [۷]

صورت ناتوانی آن‌ها (هر ماه حداقل ۳-۴ روز که برآورد سالانه آن برای هر زن در سن باروری حدود ۳۶-۴۸ روز خواهد شد) تأثیرات نامطلوب زیادی بر چرخه اقتصادی جامعه وارد می‌نماید که باستی در این زمینه اقدامات مؤثری صورت گیرد تا بتوان با مصرف داروهای بی‌خطر یا کم خطر به نتیجه مطلوبی رسید.

پس از پایان درمان با رازیانه ۸۰٪ از افراد تخفیف یا بهبودی کامل درد داشتند که در مقایسه با اسید مفنامیک اختلاف معنی‌دار آماری میان دو گروه وجود نداشت.

نتیجه‌گیری

جهت استفاده بهینه از نیروی انسانی و با توجه به این که تقریباً نیمی از قشر فعال جامعه را زنان تشکیل داده که در

References

- [1] Leon Speroff, Robert H Class, Nathan G Kase. Clinical Gynecology Endocrinology and Infertility. Sixth ed. Lippincott Williams and Wilkins. 1999; pp: 557-75.
- [2] Jonathan S, Berek. Novak's Gynecology. 13 th ed. Lippincott Williams and Wilkins. 2002; 241-435.
- [3] James R, Scott Philip J, Di Saia Charles B, Hammond. Danforth's obstetrics and gynecology. 8th ed, lippincott Williams and Wilkins. 1999; p: 613.
- [4] Kathleen Parfitt, BSC, FR Phans. The complete Drug Reference (Martindale). 32 th ed. Pharmaceutical Press. 1999; Volume 1: p: 51.
- [5] خورشید ن، سودی م. تحقیقات بالینی رازیانه در درمان دیسمنوره. شماره ۹، ۱۳۷۸، صفحه: ۳۱۲-۳۱۳
- [6] Shibata T, Morimoto T, Suzuki A. The effect of shakuyaku0kenzo-to on prostaglandin in human uterine myometrium. *Nippon Sanka Fujinka Zasshi*. 1996; 48(5): 321-7.
- [7] Wilson ML, Murphy PA. Herbal and dietary therapies for primary and secondary dysmenorrhea. *Cochrane Database Syst Rev*, 2001; 3: CD002124.
- [8] Wu R, Han TY. Cold dysmenorrhea with blood stagnation treated with zhuyu wengong decoction. *Zhong Xi Yi Jie Za Zhi*, 1989; 9(8): 455-7, 451.
- [9] Harel Z. A contemporary approach to dysmenorrhea in adolescents. *Paediatr Drugs*. 2002; 4(12): 797-805.
- [10] دیانتی ب، مؤمنی ت. عوارض جانبی داروهای گیاهی. انتشارات شهر آب، آینده سازان، ۱۳۸۰، صفحات: ۸۴-۹۴
- [11] رجحان مص. شفا با گیاهان دارویی. انتشارات خیام، ۱۳۷۳، صفحات: ۱۱۰-۱۳
- [12] Dawood MY. Nonsteroidal anti-inflammatory drugs and changing attitudes toward dysmenorrhea. *Am J Med*, 1988; 84(5A): 23-9.
- [13] Pedron-Nuevo N, Gonzalez-Unzaga M, Medina Santillan R. Preventive treatment of primary dysmenorrhea with ibuprofen. *Ginecol Obstet Mex*, 1998; 66: 248-52.
- [14] Facchinetti F, Sgarbi L, Piccinini F, Volpe A. A comparison of glyceryl trinitrate with diclofenac for the treatment of primary dysmenorrhea: an open, randomized, cross-over trial. *Gynecol Endocrinol*. 2002; 16(1): 39-43.

